

gebundelde papers en ontwerpogaven

redactie hans leinfelder en geiske bouma

plandag 2008

Ontspannen plannen

Bijdragen aan de PlanDag 2008

Hans Leinfelder
Geiske Bouma
(redactie)

De PlanDag 2008 is een gezamenlijk initiatief van de Stichting Planologische DiskussieDagen (PDD), de Beroepsvereniging van Nederlandse Stedebouwkundigen en Planologen (BNSP) en de Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning (VRP).

www.plandag.org

Ten geleide

Ontspannen plannen ... en ongeplande spanning

De mogelijkheden om zich als individu of in een groep te ontspannen en/of te vermaken, zijn de voorbije decennia onvoorstelbaar toegenomen, dit zowel in tijd en in aanbod als in de ruimte. De 'recreant' – bij gebrek aan een betere, meer omvattende term – beperkt zich al lang niet meer tot een fietstochtje in het groen en wil zich in toenemende mate laten vermaken in binnensteden en speciaal daartoe ontwikkelde zones in 'tussenland' ... en dit niet alleen overdag en in het weekend, maar ook 's avonds, 's nachts en vooral doordeweeks. Zogenaamde recreatieondernemers buitelen over elkaar heen om toch maar te voorzien in deze behoefte aan liefst steeds weer nieuwe en intensere belevenissen en ervaringen.

Het was de bedoeling om op de PlanDag 2008 deze toegenomen vrijetijdsbesteding centraal te stellen. In de eerste plaats zou worden op zoek gegaan naar verschillende dimensies van vrijetijdsbesteding en de wijze waarop deze gestalte krijgen in de ruimte. Daarnaast zouden antwoorden worden gezocht op de vraag hoe ruimtelijke planning hiermee kan omgaan: is er in dit door de markt gedomineerde domein nog plek voor een sturende ruimtelijke planning... of moet de ruimtelijke planning vooral als een surfer op zee private ontwikkelingen observeren, de meest gunstige eruit pikken en deze vervolgens gebruiken om – ontspannen mee glijdend op de golf – tegelijkertijd ook eigen ambities te realiseren?

Een inhoudelijk debat over de relatie tussen vrije tijd en ruimtelijke planning op de voorziene 'feitelijke' PlanDag in Rotterdam op 29 mei 2008 heeft helaas niet kunnen plaatsvinden. Daarvoor was het aantal inschrijvingen te beperkt en bleek het, achteraf gezien, ook niet zo eenvoudig om genoeg sprekers met een boeiend verhaal voor de plenaire voormiddagssessie te strikken.

Gelet op het aantal studies en onderzoeken in opdracht van verschillende overheden en de talrijke concrete projecten in de recreatieve sfeer, breken er zich in Nederland en Vlaanderen dagdagelijks ongetwijfeld heel wat mensen en organisaties het hoofd over de ruimtelijke inpassing van het groeiende vermaak in onze samenleving. Het enthousiasme om deze inzichten uit te wisselen blijkt evenwel beperkt ... is het drempelvrees, is het nog te vroeg, is het onwil om kennis in dit nieuwe en beloftevolle domein te delen, ... we weten het niet. In ieder geval resulteerde deze lage respons in een 'ongeplande spanning' binnen het bestuur van de PlanDag. Uiteindelijk werd, tien dagen voor de Plandag, besloten het evenement af te blazen.

Maar de PlanDag is niet alleen een treffen van Vlaamse en Nederlandse ruimtelijke planners. Traditioneel gaat de PlanDag ook gepaard met de bundeling en publicatie van de ingezonden papers rondom het thema en ontwerpen voor de ontwikkeling van Rotterdam-Zuid in een

boek. Het bestuur wil – zelfs zonder ‘feitelijke’ PlanDag 2008 – de inspanningen van de zestien auteurs en zeven ontwerpteams die toch in de (grafische) pen waren gekropen om hun visies, ideeën en verzuchtingen over de relatie tussen vrije tijd en ruimtelijke planning te ventileren, niet laten verloren gaan. Voor u ligt dan ook de verzameling van deze papers en ontwerpen, aangevuld met de juryverslagen voor de themaprijs, de prijs voor de jonge planoloog en de ontwerprij.

Papers ... ontspanning vergt meer dan planning alleen

Eén paper, deze van Hornis van het Nederlands Planbureau voor de Leefomgeving, positioneert het recreatieve thema van de PlanDag als het ware geografisch. Uit een analyse van herkomst en bestemming van verplaatsingen voor vrijetijdsbestedingen blijkt de complementariteit tussen de culturele voorzieningen in de stad en de sport- en recreatiemogelijkheden in het ommeland te resulteren in stromen van vermaakzoekenden in beide richtingen ... zij het dat de stedeling in zijn of haar gedrag toch iets meer op cultuur en de ommelander iets meer op sport gericht is.

Met deze kennis in het achterhoofd kunnen de andere papers worden samengebracht tot drie thema's.

Al of niet ontspannen (ruimtelijk) plannen

De papers van Schreurs, Meirlaen en Marchand kunnen samen worden gelezen als een soort discussie over de rol van de ruimtelijke planning in het 'ontwerpen' van ontspanning. Schreurs zoekt naar de mogelijkheid om speelruimte – speelplaatsen en interfaces – te netwerken tot speelweefsel in de rasterstad, zelfs tot op regionale of zelfs Europese dimensies. Hier is duidelijk een ontwerper aan het woord, zij het dat hij pleit voor een bottom-up, incrementele en gelaagde planningsaanpak.

Marchand pleit er op zijn beurt voor dat steden doelgericht stedelijke culturele infrastructuur concentreren op weloverwogen plekken om zo de culturele dimensie ervan te ontwikkelen. Tegelijkertijd beseft hij maar al te goed dat de stad hierdoor een conglomeraat van fragmenten met elk een specifieke identiteit dreigt te worden, met onevenwaardige ('minder gewaardeerde') tussengebieden.

Meirlaen lijkt zich volledig af te zetten tegen het ontwerpen dat te weinig rekening houdt met creatieve, ongeplande functies. Spontane ontwikkelingen worden al te veel verhinderd of weggemoffeld, terwijl planning en ontwerp deze net moet laten functioneren als katalysator voor de versterking van de sociaal-culturele sfeer in de steden.

Meer dan ruimtelijke planning alleen

Vijf papers maken duidelijk dat ruimtelijke planning slechts een van de vele facetten is van beleid ten aanzien van vrijetijdsbesteding. Achtereenvolgens worden de economische, de mobiliteits- en de landschappelijke dimensie behandeld.

Van Diepen geeft zo aan dat het voorzien in toeristisch-recreatieve mogelijkheden in Nederland vroeger vooral een ruimtelijk aanbodverhaal was, terwijl het nu vooral een economisch, vraaggestuurd verhaal is geworden. Ze illustreert dit aan de hand van de logica achter de randvoorwaarden om in gemeenten het winkelen op zondag al dan niet toe te laten. Spanjer en Mertodirjo gaan in op de grote verkeersstromen op piekdagen van en naar attractieparken en andere sociaal-recreatieve bestemmingen. De bereidheid van bezoekers om voor een ander vervoersmiddel te kiezen, lijkt beperkt. Andere stimuli, zoals goedkopere toegang of exclusieve attracties in daluren, schijnen meer effect te ressorteren. Vermeulen geeft aan dat Amsterdam een stad is waar het goed ontmoeten is en dat dat zo moet blijven, alleen al om economische redenen. De gemeente Amsterdam heeft daarbij gekozen voor een nieuwe aanpak die de overheid en gebiedsontwikkeling minder centraal zet en in plaats daarvan kijkt naar waar congres- en expositiefaciliteiten en de stad van elkaar kunnen profiteren. Hierin probeert de gemeente marktinitiatieven te faciliteren. Verschillende faciliteiten zijn gekoppeld aan verschillende gebieden om zo optimale synergie te bereiken. De paper van Peeters en Van der Laan en deze van Cappon gaan over het landschap als decor voor ontspanning. Onderzoek van Peeters en Van der Laan naar de waterrecreatie in de provincie Friesland toont aan dat de beleving van het landschap vanaf het water veelal bewuster plaatsvindt dan vanaf het land. Hetzelfde onderzoek geeft ook aan dat uitbreiding van gebouwen en nieuwbouw negatief worden beoordeeld door de recreant. Cappons paper suggereert dan weer dat deze recreant misschien ook bereid moet worden gevonden om financieel bij te dragen tot de vrijwaring van het landschap waarin hij of zij recreëert. Hij verkent op een theoretische manier de mogelijkheden van fondsconstructies, vrijwillige en niet-vrijwillige bijdragen. Zijn uiteenzetting wordt gespekt met interessante praktijkvoorbeelden.

En tenslotte heel concreet

De laatste vijf papers zijn heel concreet. Ze gaan alle over een heel specifiek project, alle voor één of meerdere heel specifieke locaties. Het zijn dan ook veeleer de verhalen achter ontwerpopgaven, onder meer geformuleerd aan de Academie van Bouwkunst van Amsterdam.

Dooche zoektocht gaat over de branding van Rotterdam als een festivalstad. Door bewuste ingrepen op plekken in het stadsweefsel wordt een festivalcultuur in Rotterdam mogelijk gemaakt waardoor de door het stadsbestuur beoogde middenklasse wordt aangetrokken. Van Driessche is duidelijk ook gebeten door tijdelijke evenementen. Zijn ontwerp voor het Stenen Hoofd aan het IJ in Amsterdam – een pier met aan te meren pontons in functie van het evenement – is uiterst flexibel zodat elk seizoen een specifiek aanbod kan worden gerealiseerd.

Hoksbergen zoekt en vindt een invulling voor een enorm gat in de wand van de Warmoesstraat in de Amsterdamse binnenstad. Het wordt overdag een winkel voor digitale muziek, films en andere gadgets en ook 's avonds is er leven in de club, op het poppodium en in de filmzaal.

Penders plant een hotel in de badplaats Zandvoort in. Dit is echter niet zomaar een hotel. Het zoekt actief contact met de omwonenden door hun woning, wanneer ze zelf op vakantie gaan naar het buitenland, in het eigen aanbod aan verblijfsmogelijkheden op te nemen. Kloet zoekt het tenslotte in exotischere oorden, in een deel van de Taagvallei nabij Lissabon-Portugal. Het zoute water in het gebied moet het centrale thema worden voor de ontwikkeling van een soort van grootschalige 'openluchtmarkt' waar je als fietsende of wandelende recreant kunt genieten van allerlei specifieke eetwaren.

Ontwerpopgaven ... zicht op Rotterdam Zuid

De ontwerpopgave heeft zicht dit jaar gefocust op het gebied aan de zuidkant van Rotterdam, tussen de Oude en de Nieuwe Maas. De A15 doorsnijdt dit gebied van oost naar west. De A29 vormt samen met de Vaanweg en Pleinweg de indicatieve oostelijke begrenzing. Het is een divers gebied met enerzijds een aantal duidelijke grootstedelijke elementen (nabij Rotterdamse haven, internationaal congres- en evenementencentrum Ahoy) en anderzijds enkele aantrekkelijke open ruimten.

Recreatief kent dit gebied met de aanwezigheid van Ahoy, een jachthaven, een golfclub vandaag reeds een vrij goed aanbod. Commerciële initiatiefnemers zitten niet stil. Vanuit verschillende hoeken worden er voor dit gebied voorstellen gelanceerd; het ene nog ambitieuzer dan het andere (Plopsaland, Ahoy Capital of Music, Joop van den Ende's Living City). Maar ook de landschappelijke kwaliteit van de Oude Maas oevers, en het gebied tussen Albranswaard en Smitshoek geven de recreant een rijk palet aan mogelijkheden.

Wat brengt de toekomst? Zeven ontwerpteams hebben zich gebogen over deze vraag en zijn met een grote verscheidenheid aan oplossingen gekomen. In het ontwerp *Intrajectie* wordt voorzien in een groene stapsteen, het team van *De Groene Zwaan* verbindt groengebieden in de vorm van een zwaan, het ontwerp *Groene Spin* zet het recreatief netwerk centraal dat zich verspreidt als spinnenweb over het gebied, *Vista* werkt vanuit de openheid van het landschap. Er is ook gewerkt met andere perspectieven, zo heeft het ontwerp *Spelbord* gekeken naar mogelijke spelregels om de opgaven in het gebied op te pakken en het ontwerp *De Boemerang* heeft ook stakeholders en financiering in het ontwerp betrokken. Al met al interessante bijdragen die allen inspiratie geven!

Hans Leinfelder

De mogelijkheden voor ontspanning en vermaak zijn de laatste jaren enorm toegenomen: zowel in tijd, aanbod als ruimte. De recreant laat zich steeds meer vermaken in binnensteden en speciaal ontwikkelde leisure-zones in 'tussenland'. In het weekend, door de week, 's-avonds, 's-nachts. Ondernemers buitelen over elkaar heen met steeds weer intensere belevenissen.

De Plandag 2008 zet vrijetijdsbesteding centraal en kijkt hoe deze gestalte krijgt in Nederland en België. Is er nog plek voor een sturende ruimtelijke planning... of wordt de ruimtelijke ordenaar een soort surfer op zee: private ontwikkelingen observeren, de gunstigste eruit pikken en deze gebruiken om publieke ambities te realiseren?

Deze bundel is een weergave van de ingediende papers en ontwerpogaven.

Stichting Planologische Discussiedagen

www.plandag.org

ISBN: 978-90-808545-6-7